

Ігор БРИНДАК

Першого листопада виповнюється 70 років від дня переходу до вічності слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького. В наступному 2015 році і на церковному і на державному рівнях буде відзначатись 150-річниця від дня його народження. Тому, сьогодні мова піде про один момент, який мав місце незадовго до кончини Митрополита, і до сьогоднішнього дня є причиною дуже суперечливих дискусій. А саме, 10 жовтня 1944 року Андрей Шептицький написав лист до тодішнього радянського керівника Йосифа Сталіна.

Постать Владики Андрея викликає суперечки не вперше, але якщо раніше найбільше дебатовалося питання про ставлення Митрополита до нацистської влади, то в останні роки почали згадувати про ставлення до влади радянської. Зокрема, і про лист, написаний Сталіну. Правда, приписувати комунізм Митрополиту ніхто не збирається, зате його намагаються представити як чоловіка улесливого і безпринципного. Або принаймні такого, що нагадував образ діда з відомої у свій час кінокомедії “Весілля в Малинівці”. Пригадуєте відомий вислів цього кіногероя: “опять власть меняется”?

Спробуємо розібратися, чи насправді був таким Митрополит Андрей Шептицький і що все-таки спонукало його написати лист кремлівському вождю. Хочу зауважити наступне: якщо оцінювачі чийсь вчинки виключно зі світського боку, то можна дійти до одних висновків, а якщо з духовної, то до інших. Враховуючи, що Митрополит Андрей Шептицький - це все ж таки духовна особа, то виключно світськими мірками його діяльність оцінювати не можна. А якщо оцінювати з духовного боку, то варто пригадати знамениті слова святого Августина: “Потрібно ненавидіти гріх, але любити грішника”. Дивно, що у наш час, даючи оцінки тим або іншим вчинкам Митрополита, ці слова

відомого отця Церкви залишили поза увагою. А саме це могло бути мотивацією багатьох його дій.

Самі ж сучасники Шептицького набагато швидше зауважили, що Митрополит у своїй позиції вирізняє особу від її вчинків. Ось що у свій час писав особисто знайомий з Кир Андреем колишній діяч ЗУНРу, а згодом політемігрант Лонгин Цегельський: “Немає противника чи напасника, котрого Митрополит не простив би. Нема грішника чи відступника, котрого відіпхнув би. Нема іновірця чи безвірця, з котрим не говорив би людяно і приязно. Звісні соціалісти та радикали, атеїсти чи протицерковники бували його частими гістьми та учасниками його товариської трапезни і, поконані його християнською людяністю, переважно самі ставали християнами”. (Лонгинт Цегельський, “Митрополит Андрій Шептицький”, Львів, “Місіонер”, 1995 р., ст.69) До речі, книга Цегельського вперше з’явилася у світ у 1937 році, тобто мова йшла про позицію Митрополита в часи Австро-Угорщини і Польщі. Атеїсти тоді при владі не були, але, як бачимо, і в той час він до них ставився з любов’ю. Та що стосувалося протицерковних ідеологій і вчень, то тут висловлювався дуже різко. Відомо, що в 1936 році Митрополит Андрей видав “Пересторогу перед комунізмом”. Правда, це було ще перед приходом радянської влади. Але що змінилося, коли ця влада прийшла? 1 квітня 1940 року, тобто в період, який у нас називають “за перших совітів”, Шептицький видав послання під назвою “Про безбожництво”. Ось деякі цікаві думки з цього послання: “Ще гірші є такі безбожники, що знають, що Бог є, а з ненависти до Нього і до людей хотіли би Бога знищити, хотіли би йому шкодити, та коли б могли, то й з Престола Його скинути. Коли між безбожниками є люди, яким Бог дав спосібности й розум, то стративши Божу ласку і совість, стаються лютими ворогами і просто слугами проклятого діавола. Бо ж мусять вони бачити, що коли би дійсно Бога не було, то не треба би було вічно про те говорити і нищити поняття Бога у людських душах. Як чого нема, то як же про це можна й говорити?”

А якщо Бог є тільки видумкою, про яку в казках оповідають, то хто ж розумний буде боротися з казками чи видумками?! Може, немає яснішого і певнішого доказу на існування Бога, як саме та ненависть діавола та злих людей супроти Нього. Вони є також свого роду свідками на те, що Бог є паном Неба і Землі, що всьо сотворив, що всім промишляє, що нам дає спасіння... Коли бачите дим, всі ви, безбожники, говорите: “десь горить!” Коли бачите пшеницю чи бараболю, кажете: “Хтось засадив бараболю чи посіяв пшеницю”. А про всі дерева кажете, що вони припадково сталися”. (Цит. за Василь Ленцик “Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий”, Львів, “Свічадо”, 2010, ст. 352-353) Хочу наголосити, що вищезацитовані слова походили не з приватного листування, а з Пастирського Послання, яке офіційно зачитувалося у храмах та публікувалося у церковній пресі. Тобто Митрополит знав, що до влади воно однозначно дійде. Думаю, зрозуміло кожному, що безпринципний чоловік ніколи б не насмілювався написати у радянський час такі речі. Так само як і не насмілювався б у період німецької окупації написати послання “Не вбий”, або в

часі польського правління видавати листи з осудом пацифікації, або на захист православних віруючих Холмщини. А, як знаємо, Митрополит Шептицький все це робив. Так що ні улесливостю, ні безпринципністю в нього і не пахло.

Однак, що стосувалося окремо взятих осіб, навіть якщо це були представники радянської влади, то у всіх листах до них Митрополит писав у ввічливому і дипломатичному тоні. Але не тому, що вони були представники влади, а тому, що так Митрополит ставився до кожної особистості загалом. Вище вже цитувалися слова з цього приводу Лонгіна Цегельського.

А для чого Митрополит Шептицький писав листи до представників влади? Може, шукав якоїсь власної вигоди? Дехто думає саме так. Однак самі листи говорять про інше. Ось цитати із листа Митрополита до Сталіна, але не цього, що згадувався на початку статті, а написаного ще в 1940 році: “Тяжкі помилки, яких допускаються радянські керівники на території Західної України і впливаюче з них важке положення народу, повіреного моїй душпастирській опіці, приневолюють мене звернутися до вашого найвищого авторитету з тим представленням і проханням. Дня 28.03.1940 року я звернувся до Обласного відділу народної освіти з листом, відпис якого долучаю. Не отримавши відповіді і не спостерігаючи зміни дотеперішнього способу поступування, відкликаюся до вас. Видається мені, зрештою, що справа є так важна і для українського народу, і для влади СРСР. Пропаганда безбожництва взагалі, а особливішим способом в школах і зглядом молоді, є великою помилкою радянської влади на нашій території”. (Див. Гайова Оксана “Соціальна роль Церкви в умовах окупаційних режимів”, збірник “Церква і соціальні проблеми: міжнародна наукова конференція”, Львів, 1993, ст. 315-316). А це уривок з листа до Микити Хрущова: “Звертаюся до вас, голово ЦК КП(б)У теж в обороні селян, на яких за їх працю-кервавицю наложено таки великі податки, що вони їх заплатити не мають змоги” (Там же ст. 316) І далі йде опис становища селян під радянською владою. Так що, як бачимо зі змісту, писав Митрополит, турбуючись про життя свого народу.

Тепер, нарешті, перейдемо до останнього листа Митрополита, який він, власне, написав до Йосифа Віссаріоновича 10 жовтня 1944 року. Так, на початку листа у звичному тоні йдуть привітання вождя з перемогами у війні. Саме їх часто люблять цитувати противники Митрополита, але при цьому не подають, що писав Владика Андрей далі: “Можливо, Вам (тобто Сталіну – прим. І.Б.) видасться дивним, але, незважаючи на Ваше надзвичайно високе становище у сучасному світі і поєднану з цим славу, ми хочемо побажати Вам дечого більшого, у порівнянні з чим Ваше становище і Ваша слава здадуться Вам нікчемними, бо є людськими і такими, що минають. Ми ж пишемо в ім'я Ісуса Христа, який вмер заради спасіння усіх нас, хоча в Нього Ви, можливо, не вірите, але все ж таки повинні визнати, що без Нього і без Його надприродної сили все йде в прірву небуття в момент нашої смерті. Всяка велич нашого світу вимагає опертя на ту

силу, якою є Христос. Бажаючи Вам Христової ласки, не приховуємо, що для цього необхідно покаятися, але покаєння – це тільки перемога над собою і найбільший триумф людини. Різновид покаєння є і у більшовиків, які навчали, що слід визнати провину, коли її хтось зауважив. Момент смирення перед величчю Христа допоможе Вам зрозуміти, що наші побажання в реальності дають людям життя і спасіння” (Цит. за Игорь Курлянский “Сталин.Власть. Религия”, Москва, 2011, стор. 77-78; Див. Також “Покайтесь товарищ Сталин” igor.kurl.livejournal.com/163980.html.) Варто уточнити, що цей лист Митрополит написав не один, а разом із Єпископом-помічником Микитою Будкою. Тому в листі є звернення у множині “ми”. Але повернімось до самого змісту. Тобто, як бачимо, Шептицький і Будка закликали Сталіна до покаєння. До речі, це взагалі унікальний випадок. До Йосифа Віссаріоновича писав багато хто і з різних приводів, але тільки двоє людей, Митрополит Андрей Шептицький і Єпископом Микита Будка, закликали його покаятися. А як на це вождь відреагував, це вже його особиста відповідальність. Так чи інакше, але цей останній лист Митрополита свідчить не про безпринципність чи улесливість, а готовність будь-кому при будь-яких умовах проповідувати Ісуса Христа.

Ігор БРИНДАК “Останній лист Митрополита” // “Жива вода” №11 2014